

ПРОФЕСОРСКА КОЛОНИЈА – ИЗГРАДЊА И ЊЕНИ ОСНИВАЧИ –

Крајем двадесетих година овог века формирано стамбено насеље на периферији ондашњег Београда пружило је дом многим професорима Београдског универзитета. Тачније, пре 70 година на територији Палилуле, ван атара града, никла је Професорска колонија – по много чему јединствено насеље не само код нас, већ и у свету. Наиме, у свету су читави градови подизани да би професори који предају на универзитету, колеџу, имали станове, али становници тих градова су увек били пролазници – ту живе док предају – па иду даље.

Професорска колонија је, напротив, подигнута јер су професори дошли из разних крајева на Београдски универзитет са жељом да ту и остану. Својим новцем подигли су себи дом, дајући свакој кући свој печат, а својим радом и знањем допринели су развоју Београдског универзитета и српске науке.

Чланак је посвећен изградњи Професорске колоније и њеним оснивачима, са жељом да читаоце упозна са делом града чији су становници имали велики утицај на научни, културни и политички живот Србије између два рата, али и нове Југославије.

КАКО ЈЕ ДОШЛО ДО ИЗГРАДЊЕ ПРОФЕСОРСКЕ КОЛОНИЈЕ?

По завршетку рата, 1918. године, стечавши функцију метрополе, Београд почиње нагло да се шири – у свим школама почиње рад са генерацијама које су заостале у школовању услед рата, формирају се разна државна надлештва са многобројним чиновничким кадром, формира се бројно индустријско, саобраћајно и занатско радништво, повећава се број трговаца као и осталих пословних људи. Једном речју, број становника се нагло повећавао, а стамбени простор Београда остао је предратни, и то, умногоме оштећен. Послератне тешкоће довеле су до критичног стања у решавању стамбеног простора за повећани број становника, па и до увођења реквизиције станова. Велика стамбена криза владала је и самим тим што државне и општинске власти нису зидале, нити обезбеђивале, станове за своје службенике. Станове су зидала приватна грађевинска предузећа, али новац за куповину земљишта и зидање зграде морао је да обезбеди појединац, ако је хтео да реши своје стамбено питање, па је грађење стамбе-

них зграда у периоду од 1919. до 1927. било знатно потпомогнуто подизањем хипотекарних зајмова код Државне хипотекарне банке. Изградњом типских породичних зграда у новим насељима, према Генералом урбанистичком плану, стамбена изградња је почела добијати током двадесетих година организованији, друштвени карактер. Први озбиљнији корак у том смеру учинило је Удружење универзитетских професора грађењем „Професорске колоније“ на слободном земљишту некадашњих циглана и повртњака. Тиме је почело остваривање стамбене изградње по новој концепцији Генералног плана (израђеног 1923. а усвојеног 1924. године), по угледу на стране „вртне градове“.

По том плану, на овом простору предвиђена је урбана структура, где је спољна реонска улица повијена према североистоку, чиме је створен „врх“ клинастог ткива са радијалним саобраћајницама које воде ка њему. На полукружном „врху“ лоцирана су три већа јавна објекта. Цртеж са генералног плана пренет је у стварност у измењеном, али препознатљивом облику. У стварности се одустало од изградње јавних објеката, појавиле су се и нове улице које су издиле релативно крупне блокове.

Урбанистичко решење које налазимо у Генералном плану, на простору источно од Цвијићеве улице, приказује уређење специфично за то време. Зато се изграђена Професорска колонија, са урбанистичке тачке гледишта, мора посматрати у склопу доминантних идеја у трећој деценији нашег века. Поред формалних елемената (принцип радијалних, дијагоналних, лучних улица, полукружни и кружни тргови и неправилни блокови и парцеле), у моди су била насеља засно-

вана на Хуардовој идеји о „вртним градовима“. Протагониста ове идеје током разраде Генералног плана био је општински архитекта Јан Дубови.

О том периоду припреме за изградњу станова проф. Тадија Пејовић у својим мемоарима пише: „... на ту седницу, која је одржана половином марта 1926 године, дошло је нас 43 универзитетска службеника и попунила формуларе за тражење зајма од Државне хипотекарне банке. Тако је почела историја Професорске колоније“.

Када је решено основно питање новца, „универзитетски службеници“, које ми знамо углавном као професоре и академике, поверили су технички део изградње својих кућа колегама са Техничког факултета – Светозару Јовановићу као вођи Техничког бироа, Живку Туцаковићу, Петру Крстићу и другима. Оформљен је и одбор који је имао задатак да пронађе локацију за изградњу кућа. Избор је пао на простор који је данас оивичен улицама Цвијићевом, 29. новембра, Митрополита Петра и Здравка Челара. У то време тај простор је био ван насељеног дела града. Према адресару из 1926. године види се да је ул. 29. новембра, која се тада звала Кнез Милетина, постојала, али других улица није било. Граничне улице према данашњој Професорској колонији биле су Далматинска и Таковска, а ул. Старине Новака се завршавала у Далматинској. Данашњом Цвијићевом улицом текао је Булбударски поток, а око њега су биле баште, док су мало даље биле циглане. Само је делимично био изграђен Хаџи-Поповац – од ул. Љубе Дидића до Гробљанске – данашње Рузвелтове.

Те баште и пољане које су припадале г-ђи Зорки Селаковић биле су погодан

простор да се све куће групишу а, истовремено, место није било много удаљено од Универзитета и није било саобраћаја који би правио буку.

Када је изабрана локација, пришло се парцелисању земљишта које је урадила Општина заједно са Техничким бироом. Пројекте за куће урадио је Технички биро према писменим жељама о величини куће, броју и намени просторија које је поднео сваки члан. На основу тих захтева, а водећи рачуна о назначеним улицама и самом терену, Светозар Јовановић је, уз помоћ Михајла Радовановића и Петра Крстића, варирао тип скромне предградне градске виле пројектујући кућу сваком поједином професору. Све виле у Професорској колоније су имале, углавном, приземље и спрат. Биле су постављене на средини плаца, ближе улици, тако да су се баште иза кућа додиривале стварајући оазу мира и зеленила. Саве куће су биле скромне градске виле, али изградња и тако скромне породичне виле стајала је средином треће деценије око 500.000 ондашњих динара, а то је сума коју ни један интелектуалац није имао. Стога је унутрашњост куће била предвиђена за рад и сопствену породицу, али је код многих био предвиђен и део који је могао да се издаје – како би власник лакше отплаћивао кредит од скромне универзитетске плате.

Подизање кућа почела је 1926. године и оне су доста брзо изграђене, али се нико није усељавао јер су зидови били још влажни, а и већ се увелико зашло у зиму, па је усељавање почело током 1927. године.

Како је текла изградња Професорске колоније и о чему су све њени житељи морали да воде рачуна делимично може-

мо да сазнамо кроз записнике са седнице Одбора Општине београдске.

Да би се оформио потребан простор, а у циљу проширења Таковске улице и просецања Ново-Прилепске улице (данашње Јаше Продановића) експроприсана су имања Панте Томића у Таковској бр. 56 и Јордана Стефановића у Таковској бр. 54. Исто тако, имању једног од оснивача Професорске колоније апроприисано је земљиште ради бољег формирања плаца; на седници од 12. новембра 1926. године, Одбор је донео одлуку да се др Николи Салтикову апроприше земљиште Регулационог фонда Општине београдске од Службеног пута код Професорске колоније у површини од 83,90 м², а вредност тог земљишта да се одреди комисијском проценом. Вредност овог земљишта одређена је (усвојена) на седници од 22. марта 1927, и то у износу од 110.– динара по метру квадратном.

Што се тиче изградње инфраструктуре, ни то није ишло сасвим глатко и брзо, јер је то био део који је зависио од града. Тај део изградње насеља можемо пратити не само кроз успомене њених житеља већ, много поузданије, кроз Београдске општинске новине као и записнике са седнице Одбора Општине београдске. Тако сазнајемо, да је на седници од 11. октобра 1926. г. под тачком 21, Одбор решавао молбе Удружења Универзитетских наставника о канализацији њихових имања, као и то да је решио: „да се молиоцима уступи бесплатно сав канализациони материјал, с тим да су они дужни о свом трошку спровести канализацију по плану урађеном у Канализационом одсеку.

Надзор над извођењем радова на канализацији вршиће Канализациони одсек.

Изведена канализација постаје општинска својина одмах по изради и молиоци се имају у свему придржавати правилника“. (стр. 3)

Само канализација Београда већег интензитета почело је 1927–1928. године да би у 1929. години достигло врхунац. „Тако да су Београђани од прекопаних и набацаних земљом улица добијали утисак да су међу рововима на ратишту. До сада је изграђено 11 такозваних деоница чије се границе (целокупне изграђене канализационе мреже) простиру у следећим границама ... Булбударски булевар до Гробљанске са Професорском колонијом...“, изнео је Сава Ђорђевић у свом реферату у Београдским општинским новинама од 15. јула 1929. године.

Исто тако, записници са седница Одбора Општине београдске нам указују да су професори водили рачуна о свему, па и о именима којима ће бити назване улице у њиховој Колонији. Тако сазнајемо да се на седници од 11. новембра 1926. говорило о именима улица. Наиме, одборник г. Драгић Павловић је поставио проблем: „Професорска Колонија тражила је да се њене улице крсте именима људи који су заслужни по научним својим радовима. Међутим, ове улице крштавала је полиција и давала имена људи који нису достојни да се њиховим именом називају поједине улице. Тако је једна од улица из поменуте колоније место да добије име Јована Цвијића, добила име Матошева улица. Матош не заслужује да се његовим именом назове ни једна улица, јер је био србофоб. Моли Суд да поднесе предлог Одбору ради крштавања улица.

Потпредседник: Има преко 200 улица у Београду које су или без икаквог назива или су им сами становници дали на-

зиве или је ово чинила полицијска власт. Суд не признаје тај поступак. Наредно је Катастарском Одељењу да спреми целокупни план улица у циљу ревизије. Одредбена комисија спремиће елаборат, који ће се изнети пред Одбор.

Одборник г. Драгић Павловић задовољан је одговором“. (стр. 4)

Исто тако кроз седнице Одбора сазнајемо: „Потпредседник саопштавајући вест о смрти великог научника Јована Цвијића, мисли да ће бити тумач осећања целог Одбора и Суда ако би се дао један трајан спомен имену умрлог Цвијића, те у име Суда и Одбора чини овај предлог А. Бр. 846 “ – у коме се у тачки 3. каже: „Да се једна од улица у новој Професорској колонији – део Булбударског булевара између Гробљанске и Милетине улице – назове булевар Јована Цвијића.

Одбор, саслушавши предлог Суда и одајући последњу пошту устајањем и узвиком Слава му, једногласно је решио: да се овај предлог Суда у свему прими.“

Одбор Општине Београдске је на предлог Суда о именовању улица 22. марта 1927. године решио да се новопроектована улица звана Ново-Прилепска назове Улица Руђера Бошковића, затим да се новопроектована улица бр. 39 назове Улица Рачког а да се новопроектована улица бр. 33 назове Руварчева.

А како су, у то време, улице изгледале становницима Професорске колоније имамо живописно сведочанство професора Тадије Пејовића: „... Улице су биле просечене, али без икакве калдрме, а о асфалу и да не говорим. Када падне киша, блато до колена, а када киша престане, блато се претвори у прашину. Када је киша јака, Булбударски поток – данашња Цвијићева улица, надође и одсе-

че Професорску колонију од Београда. Услед великог блата сви смо носили каљаче, али привезане канапом за ципеле, јер се дешавало да и ципеле остану у благу.“

Тек на седници Одбора општине Београда, од 30. јула 1928. године, усвојени су специјални технички услови за опрему приступних путева Београда и израду шосеа у београдским улицама, а у чл. 6 када се наводе објекти чију израду обухватају прописи ових Улова, под бројем 12 наводи се и Професорска колонија.

Већ крајем 1927. године Професорска колонија је добила могућност да буде повезана градским превозом са градом, када је Одбор Општине београдске решио да се г. Љубивоју Перишићу, рентијеру из Београда, изда дозвола за саобраћај аутобусима у вароши Београду и његовој околини. У ствари, једна линија која му је била одобрена је била линија Железничка станица – Немањина – Кнез Милошева – Таковска – Ботаничка башта – Професорска колонија и натраг истим путем. Дозвола је била дата под условом да Г. Перишић набави довољан број аутобуса и најмање двоја кола на једној линији, а аутобуси за овај саобраћај морају бити првокласног квалитета, на пумпаној гуми, са специјалним федерима ради удобније вожње.

КО СУ БИЛИ ОСНИВАЧИ ПРОФЕСОРСКЕ КОЛОНИЈЕ?

Као што је већ речено, оснивачи Професорске колоније су били „службеници београдског Универзитета“. Већина их је била са Филозофског факултета, али треба да се зна да је у то време Универзитет сачињавао Технички, Правни и Филозофски факултет, и да је двадесе-

тих година основан Медицински и Пољопривредни факултет, а тек су под утицајем и радом ових професора формирани поједини факултети, као и катедре, који и данас постоје.

Професори који су се окупили да реше своје стамбено питање били су:

Др Хенрик Барић (1888–1957), лингвист, професор Филозофског факултета;

Др Фехим Барјактаревећ (1889–1970), оријенталист, професор Филозофског факултета;

Др Милан Будимир (1891–1975), класичан филолог, професор Филозофског факултета, академик;

Петар Булат (1888–1948), етнограф и филолог, професор Филозофског факултета;

Јулије Вагнер (1865–1946), ентомолог, професор Пољопривредно-шумарског факултета;

Др Винко Витезица (1886–1974), историчар књижевности, Професор Филозофског факултета;

Др Љубиша Глишић (1888–1987), ботаничар, професор Филозофског факултета;

Милан Дражић (1894–1965), инжењер, професор Техничког факултета;

Др Иван Ђаја (1884–1957), физиолог, професор Филозофског факултета;

Др Живојин Ђорђевић (1872–1957), биолог, професор Филозофског факултета;

Винко Ђуровић (1894–1960), инжењер, професор Техничког факултета;

Др Јован Ердељановић (1974–1944), етнолог, професор Филозофског факултета, академик;

Др Александар Јовановић (1896–1977), економист, професор Правног факултета;

Др Драгољуб Јовановић (1895–1977), правник и политичар, професор Правног факултета;

Светозар Јовановић (1882–1971), архитекта, професор Техничког факултета;

Др Младен Јосифовић (1897–1981), биолог, професор Пољопривредно-шумарског факултета, академик;

Др Радивоје Кашанин (1892–1989), математичар, професор Техничког факултета, академик;

Др Димитриј Коњев (1868–1947), ветеринар, професор Пољопривредно-шумарског факултета;

Др Александар Леко (1888–1980), хемичар, професор Техничког факултета;

Др Борислав Лоренц (1883–1975), филозоф, професор Теолошког факултета;

Др Милан Луковић (1889–1972), геолог, професор Техничког факултета, академик;

Др Јован Марков (? – 1944), ветеринар, професор Пољопривредно-шумарског факултета;

Др Милутин Миланковић (1879–1958), математичар, професор Филозофског факултета, академик;

Др Танасије Митровић (1892–1945), биолог, професор Пољопривредно-шумарског факултета;

Др Јеврем Недељковић (1888–1977), лекар, професор Медицинског факултета;

Др Виктор Новак (1889–1977), историчар, професор Филозофског факултета, академик;

Др Тадија Пејовић (1892–1982), математичар, професор Филозофског факултета;

Др Владимир К. Петковић (1873–1935), геолог, професор Техничког факултета, академик;

Др Богдан Поповић (1863–1944), књижевни критичар и естетичар, професор Филозофског факултета, академик;

Др Васиљ Поповић (1887–1941), историчар, професор Филозофског факултета;

Др Душан Поповић (1894–1965), историчар и социолог, професор Филозофског факултета;

Др Павле Поповић (1868–1939), књижевни критичар, професор Филозофског факултета, академик;

Миливоје Ракић, инжењер, професор Техничког факултета;

Др Никола Салтиков (1872–1961), математичар, професор Филозофског факултета, академик;

Иван Свишчев (1875–1973), инжењер, професор Техничког факултета;

Др Синиша Станковић (1892–1974) биолог, професор Филозофског факултета, академик;

Др Павле Стевановић (1885–1954), историчар књижевности, професор Филозофског факултета;

Јован Томић (1891–1946), минералог, професор Техничког факултета;

Живко Туцаковић (1892–1932), инжењер, професор Техничког факултета;

Др Владимир Ћоровић (1885–1941), историчар, професор Филозофског факултета, академик;

Урош Џонић (1887–1968), историчар књижевности, професор Филозофског факултета и први управник Универзитетске библиотеке, и

Милан Злоковић (1898–1965), архитекта, професор Техничког факултета, али је он одустао од ове локације и подигао своју кућу у Котеж Неимару.

То су истовремено били и први становници Професорске колоније уз архитекту Даницу Милосављевић, која је ра-

дила у Министарству грађевина и кренула да зида себи кућу заједно са професорима. Кућу је сазидала, али у њој није становала – заљубила се у професора Јована Томића за кога се и удала, па су живели у кући коју је он сазидао. Уједно, то је био и први брак склопљен у Професорској колонији.

Прве куће које су подигнуте, језгро Професорске колоније, биле су у улицама које данас носе имена Љубе Стојановића, Јаше Продановића и Стојана Новаковића.

У ул. Љубе Стојановића изградили су куће и у њима живели, на непарној страни:

- У бр. 7 – др Душан Поповић
- Бр. 9 – др Милутин Миланковић
- Бр. 11 – др Драгољуб Јовановић
- Бр. 13 – др Радивоје Кашанин
- Бр. 15 – инж. Светозар Јовановић
- Бр. 17 – др Виктор Новак
- Бр. 19 – др Фехим Барјактаревић
- Бр. 21 – др Винко Витезица
- Бр. 23 – браћа Поповић Богдан, Димитрије и Павле,

а на парној страни:

- Бр. 8 – др Иван Ђаја
- Бр. 10 – др Борислав Лоренц
- Бр. 12 – др Васиљ Поповић
- Бр. 14 – др Живојин Ђорђевић
- Бр. 16 – др Јован Ердељановић
- Бр. 18 – инж. Винко Ђуровић и
- Бр. 20 – инж. Миливоје Ракић.

У ул. Стојана Новаковића подигли су куће – на непарној страни:

- Бр. 21 – инж. Даница Милосављевић
- Бр. 23 – инж. Јован Томић
- Бр. 25 – др Јеврем Недељковић
- Бр. 27 – др Љубиша Глишић
- Бр. 31 – др Тадија Пејовић,

док су на парној страни куће изградили:

- Бр. 16 – инж. Милан Дражић
- Бр. 18 – инж. Живко Туцаковић
- Бр. 22 – др Милан Луковић
- Бр. 24 – др Синиша Станковић
- Бр. 28 – Јулије Вагнер
- Бр. 30 – Јован Марков
- Бр. 32 – др Танасије Митровић

У ул. Јаше Продановића на непарној страни куће су подигли:

- Бр. 13 – др Александар Јовановић
- Бр. 15 – Урош Џонић
- Бр. 21 – др Александар Леко
- Бр. 23 – др Хенрик Барић
- Бр. 27 – инж. Иван Свишчев

док су на парној страни подигли куће:

- Бр. 22 – др Младен Јосифовић
- Бр. 28 – др Димитрије Коњев
- Бр. 30 – др Милан Будимир
- Бр. 32 – др Владимир К. Петковић
- Бр. 36 – Петар Булат
- Бр. 38 – др Никола Салтиков

У Улици Рачког, у бр. 5, подигао је кућу др Павле Стевановић, а у бр. 6 – др Владимир Ђоровић.

Биографије оснивача и првих становника могу да се нађу у разним лексиконима и енциклопедијама, али ко су били ти људи?

На основу њихових биографија може се закључити да су сви оснивачи Професорске колоније рођени у 19. веку, сем Миливоја Ракића који је рођен 1901. године. Рођени су у Србији, али и у Аустро-Угарској и Русији, пошто је међу њима било и Руса који су 1920. пребегли у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца.

Када се 1926. година узме за почетак живота у Професорској колонији, види се да су њени оснивачи били људи у разном животном добу, што значи и у различитом брачном и породичном статусу. Најстарији житељ је био Богдан По-

повић са 63 године, затим Јулије Вагнер са 61 и Димитрије Поповић са 60 година, а најмлађи су били Миливоје Ракић који је тада имао 25, и Младен Јосифовић са 29 година. Највише становника је било у животном добу између 30 и 40 година. Сем браће Поповић (Богдана, Димитрија и Павла), који су били нежење, већина житеља (сходно својим годинама) се доселила са породицом, а мањи број је своју породицу основао по усељењу у Професорску колонију.

Прво дете које се родило у Колонији, био је син Петар у породици Дражић. Он је рођен 26. марта 1927. године, а само два дана касније, 28. марта и породица Ракић је добила сина Николу. Последње дете првих становника рођено је 1942. године у породици Ђуровић – кћерка Мирослава, писац ових редова.

Различито животно доба првих становника није много утицало на складан живот Професорске колоније. Скоро сви су радили на сличном послу и знали су се од раније, па је становање у истом насељу имало квалитет више. Професорска колонија је живела као велика породица, уз поштовање индивидуалности и потреба сваког члана те заједнице. Како су оснивачи били у различитом животном и стваралачком добу, не може се рећи колико је заједнички живот у Колонији значио за њихов рад, али је сигурно да је имао утицај на њихово стваралаштво. О том животу, о разговорима који су се често претварали у књижевне вечери или научне дебате, о заједничком музицирању, о разним згодама и незгодама, али и о самим становницима Колоније, писали су у својим сећањима Милутин Миланковић, Тадија Пејовић, Иван Ђаја, Дејан Медаковић, Радован

Самарцић, Владимир Дедијер, али и многи други више и мање знани људи.

Треба рећи да су сви оснивачи Професорске колоније због својих квалитета и знања били позвани да дођу на Београдски универзитет, да би своје знање пренели студентима и подигли научни кадар Србије. Зато није чудно да је међу њима било 23 доктора наука и 15 чланова Академије наука. А сваки од њих је био појам за себе у делокругу свога рада, и сви су они допринели да се наука у Србији доведе на светски ниво. Резултате њиховог рада су користили, али и данас користе научници из читавог света. Њиховим залагањима основани су:

Институт за албанологију (Х. Барић)

Зоолошки завод (Ж. Ђорђевић)

Катедра за оријенталну филологију (Ф. Барјактаревић)

Фтизиолошка клиника (Ј. Недељковић)

Пастеров институт у Новом Саду (Д. Коњев)

Институт за опште сточарство (Ј. Марков)

Универзитетска библиотека (П. Поповић и У. Џонић који је био њен први управник)

Геолошки завод (В. Петковић)

Математички институт (Т. Пејовић)

Огледна добра за унапређење сточарства (Т. Митровић)

Ентомолошки институт (Ј. Вагнер)

Семинар за општу историју новог века (Васиљ Поповић)

Филозофски факултет у Скопљу (В. Ђоровић)

Семинар за историју средњег века (В. Новак)

Минералошки завод (Ј. Томић)

Завод за грађевинске конструкције (С. Јовановић)

Биолошка станица на Охридском језеру (С. Станковић)

Рударски одсек (М. Луковић)

Економско-комерцијална висока школа која је касније прерасла у Економски факултет (А. Јовановић)

Институт за геодезију и Катедра за фотограметрију (М. Дражић)

Физиолошки завод (И. Ђаја)

Покренути су и научни часописи (којима су већином били и уредници):

Архив за арбанску старину, језик и етнологију (Х. Барић)

Српски књижевни гласник (Богдан Поповић)

Фтизиолошки гласник (Ј. Недељковић)

Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор (Павле Поповић)

Геолошки анали Балканскога полуострва (В. Петковић)

Нови живот (П. Стефановић)

Гласник Ботаничког завода и Ботаничке баште (Јб. Глишић)

Српски етнографски зборник (Ј. Ердељановић)

Радови Физиолошког завода (И. Ђаја)

Основана су струковна друштва:

Српско геолошко друштво, и обновљено је студентско друштво „Панчић“ (М. Луковић)

Ентомолошко друштво (Ј. Вагнер)

Српско пољопривредно друштво (Т. Митровић)

Југословенско математичко друштво као и Друштво математичара, физичара и астронома Србије (Т. Пејовић)

Фтизиолошко друштво Југославије (Ј. Недељковић).

Поред тога, били су и оснивачи Колегијум музикама и активно су учествовали у његовом раду (В. Новак, А. Леко,

И. Ђаја), Београдском певачком друштву (В. Новак, А. Леко), Друштву Станковић (В. Новак), Академском певачком друштву Обилић (А. Леко).

Оснивачи Професорске колоније су велику пажњу посвећивали педагошком раду и подизању научног подмлатка, о чему постоје сведочанства њихових ученика и студената, али и бројни уџбеници: „Нацртна геометрија“ Винка Ђуровића је доживела 12 издања (1993), али треба рећи и то да је осам издања изашло после смрти аутора (1960); „Историја новог века 1492–1815“ Васиља Поповића, који је и данас у употреби; „Математичка анализа“ у 5 књига Тадије Пејовића, „Психологија“ Борислава Лоренца написана јасним језиком и лепим стилем, која је у доба кад је изашла била у рангу уџбеника европске психологије, или уџбеници Николе Салтикова који су специфични по својим историјским и монографским концепцијама.

Њихов допринос педагошком раду није само у писању уџбеника, већ и у популарисању науке. Већина професора је држала популарна предавања из своје области намењена широком кругу слушалаца, али су писали и књиге за популарисање науке. „Кроз васиону и векове“ Милутина Миланковића је књига која се и данас чита са радозналостију и у једном даху, а излаже развој астрономије, научна достигнућа и учење научника од прапочетка живота на земљи, преко Валивона, Архимеда, Ерастотена до данас.

Миливоје Ракић је објавио низ популарних књига о употреби електричне енергије која је тек почела да улази у употребу у домаћинствима, а Иван Ђаја књиге за популарисање природних наука.

Интересантно је поменути да је већина првих становника, иако је преживела

балканске ратове и два светска рата, доживела дубоку старост, а многи су радили и објављивали до задњих дана.

Свеукупни допринос становника Колоније треба проучити и вредновати, али да су они допринели светском угледу Србије и Југославије говоре саме чињенице:

Иван Ђаја је постао члан Француске академије наука у Паризу, заузевши место Флеминга, као први Југословен после Руђера Бошковића,

Математичка климатологија и астрономска теорија климатских промена, као и Теорија померања полова које је поставио Милутин Миланковић доживеле су и још увек доживљавају потврде од стране разних научника из свих крајева света; именом Милутина Миланковића је названо једно сазвежђе;

Познати цитолози и ембриолози света су у својим радовима користили методе или резултате истраживања Љубише Глишића;

Из свих крајева Европе су били слати узорци у Београд за научну потврду мишљења, јер је ентомолошка школа коју је створио Јулије Вагнер имала велики углед у научним круговима;

Београдска физиолошка школа коју је основао Иван Ђаја имала је високу репутацију у научном свету.

Ово су само неке од чињеница, а њих има још много.

Да би се у главним цртама дао лик оснивача Професорске колоније треба рећи и то да су они не само својим радом, већ и својим учешћем у Првом, али и Другом светском рату, доказали да су велики родољуби. Српски научници су се између 1914. и 1918. г. налазили на фронту, служили су као дипломате или су радили за Министарство иностраних

дела, бранећи пред светском јавношћу ствар југословенског уједињења. Највише их је учествовало у Првом светском рату, што је природно јер су тада били у цвету младости. Александар Леко и Тадија Пејовић су припадници чувене чете 1300 каплара;

Милан Дражић и Јеврем Недељковић као добровољци ступају у војску;

Милан Луковић је био водник у Шумадијској дивизији Првог позива и рањен у Церској бици;

Љубиша Глишић је био на Солунском фронту а касније постао ађутант војног изасланика у Лондону;

Радивоје Кашанин је мобилисан од стране аустроугарских власти и упућен на фронт у Галицију где је одмах прешао Русима и пријавио се за добровољца у српску војску. У Српској добровољачкој дивизији постављен је за ађутанта Првог Шумадијског пука и био је на фронтовима у Добруци, Бесарабији и Солуну;

Тадија Пејовић је учествовао у Колубарској бици и пробоју Солунског фронта и од редова напредовао је до резервног официра;

Урош Џонић је са војском прешао Албанију и касније је постављен за професора српским ђацима у Француској;

Светозар Јовановић је служио у инжењерском батаљону Шумадијске дивизије;

Павле Стефановић је био артиљеријски официр, 1917. шеф Пресбирова Министарства војске и Министарства иностраних дела, а као секретар за штампу учествовао у мировним преговорима у Паризу;

Богдан Поповић се у Лондону бавио националном пропагандом;

Павле Поповић је прво био упућен у Рим, па у Лондон, где је постављен за

члана Југословенског одбора на чијем је челу стајао Анте Трумбић. Радио је на пропаганди југословенске идеје и уређивао југословенски билтен на енглеском језику, а затим је додељен делегацији Срба Хрвата и Словенаца на мировним преговорима у Паризу;

Владимир Петковић је био одређен да врши дужност начелника просвете при повлачењу из Србије и на Крфу;

Борислав Лоренц је прешао Албанију и после залечене туберкулозе био је просветни инспектор за српске студенте на Универзитету у Тулузу и Прагу;

Милан Дражић је прешао Албанију, као артиљерац се борио на Солунском фронту и напредовао до чина потпоручника;

Иван Ђаја се затекао у Бечу и као заробљеник Аустроугарске монархије проводи ратне дане, као и Милутин Миланковић, који се при објави рата затекао у Даљу.

За време Другог светског рата Виктор Новак је био у групи првих 100 београдских интелектуалаца које је Гестапо држао као таоце, а био је заточен и у логору на Бањици; Тадија Пејовић је Други светски рат провео у заробљеништву и преживео бомбардовање у Оснабрику 1944. и 1945. године; Александар Леко је био заточен у логору на Бањици као и Сениша Станковић.

За своју храброст у одбрани отаџбине, али и за свој допринос развоју науке добили су бројне медаље:

– Милан Луковић сребрну Медаљу за храброст;

– Љубиша Глишић је носилац Албанске споменице, Медаље за храброст

Милош Обилић, Ордена заслуга за народ са златном звездом и Ордена рада Првог реда;

– Тадија Пејовић је носилац Албанске споменице, три Медаље за храброст Милош Обилић и многих других;

– Милан Будимир Седмојулске награде;

– Иван Ђаја Ордена Француске Легије части и Ордена рада Првог реда, а Иван Свишћев Ордена Св. Саве Петог степена.

Наравно, ово нису потпуни подаци о оснивачима Професорске колоније, о њиховом раду као и о њиховом доприносу науци, нити признањима за њихов рад. Ови подаци служе само као илустрација о личностима које су основале Професорску колонију, у њој живе и дале печат Београду и Србији.

Данас (1999), после више од 70 година, у тим кућама живе сведоци оснивања Професорске колоније. Од генерације људи који су градили куће, међу живима је једино супруга Винка Ђуровића која је дошла у Колонију 1928. године када се удала, али ту су остали да живе и бројни потомци првих становника (Д. Јовановића, В. Новака, Б. Лоренца, В. Ђуровића, М. Ракића, А. Лека, М. Дражића, Ј. Томића, Ј. Недељковића, Т. Пејовића), а већ стасава и трећа генерација – прауници оснивача Професорске колоније.

Када су први становници Професорске колоније направили своје куће и почели живот у њима, привукли су и друге професоре и виђеније људе оног времена да се ту настане, али то је већ тема неког другог прилога.

PROFESSORS DWELLING QUARTERS - BUILDING UP AND THEIR FOUNDERS

Miroslava Dimić

The author of this essay puts forward the appearance of this residential district which was built by the Belgrade University staff and their families in the third decade of the 20th century.

There have been named the founders and first dwellers of this residential district and the

author briefly sets out their contribution not only to the scientific sphere, cultural and political life of Belgrade and Serbia, but also to the acquiring reputation of our science in the world.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Историја Београда*, књ. 3, Двадесети век, Београд, 1974.

2. Пејовић, Тадија, *Моје успомене и доживљаји 1892 – 1945*, Београд, 1992, стр. 249–252.

3. *Вођа по Београду*, Београд, 1926.

4. Маневић, Зоран, Злоковићев пут у модернизам, *Годишњак града Београда*, књ. 23, Београд, 1976, стр. 287–298.

5. Марковић Пеђа, Београд и Европа 1918–1941, *Европски утицај на процес модернизације Београда*, Београд, 1992.

6. *Београдске општинске новине за 1928, 1929*, Београд, 1930.

7. Миланковић, Милутин, *Успомене, доживљаји и сазнања из год. 1909 до 1944*, Београд, 1952.

8. Мандић, Душан и Шпира Лагатор, *Београдска општина Палилула*, Београд, 1986.

9. Биографије оснивача Професорске колоније које су дали њихови потомци, затим биографије у Гласу Академије наука и енциклопедијама.